Euskararen Jatorriak Euskaltzaindiari honako eskaera hau egiten dio: Arabako Foru Aldundiari, Iruña Veleiaren ostraken auzia datazioen eta eztabaida zientifikoaren bidez argitu dezala eskatzea

Euskararen Jatorriaren barruan, Arabako Iruña Argitzeko Batzordea sortu zen gai honen jarraipena egiteko, euskararen jatorrirako garrantzitsua dugulako.

Zoritxarrez, modu txarragoan ezin izan da kudeatu eta euskara jagon behar duten erakundeek, Euskaltzaindia barne, ez dute ezertxo ere esan gai honi buruz.

Pasa den uztailean suntsiketa programatua hasi zen, bertan egon zitezkeen arrasto guztiak ezabatzeko, orain urte batzuk UPNk Nafarroako Iruñeko Gaztelu plazan egin zuen modu berean.

Hori dela eta, amaieran, gai honen laburpen arin bat egin ondoren, Euskaltzaindiari eskaera bat egiten dio gure elkarteak.

1. Gai honen historia laburra

Iruña Veleian orain urte gutxi agertutako euskarazko idazkunek, Euskal Herrian azken 40 urteetan izan dugu eztabaida zientifiko korapilatsuena sortu dute, euskarari dagokionean. Zenbatuko bagenitu prentsan eta interneten agertutako iritzi, artikulu eta txosten kopurua, zalantzarik gabe, horixe baieztatuko luke, diziplina askotako adituk, eta oro har, herritarrek erakutsitako interes eta informatua izateko gogo itzelagatik.

Iruña Veleia, dagoeneko, ez da eztabaida zientifiko hutsa, euskal komunitateak argitzea eskatzen duen gaia baizik, ez euskararen iragana edo etorkizuna horren menpe daudelako, baizik eta Euskal Filologiaren eta Arkeologiaren sinesgarritasuna une honetan kolokan daudelako.

Orain 3 urte idazkunen egiazkotasunari buruzko lehenengo zalantzak agertu zirenean, gai honetan interesa dugunok batzorde zientifiko bat eta eztabaida zabal bat eskatzen hasi ginen, gaia behar bezala argitzeko. Arabako Foru Aldundiak, indusketaren jabea, batzorde bat izendatu zuen baina bertan ia kide guztiak (12tik 8), hemengo EHU unibertsitateko sail bereko irakasleak ziren. Ez zen unibertsitate askotako ordezkaritzarik jaso nahi izan.

Prozesua irregulartasunez beteta egon da. EHUtik kanpoko adituek parte gutxi izan zuten, adibidez, Perring arkeologoa ez zen gonbidatua izan indusketak in situ ezagutzera eta txosten partzial bakarra bidali zioten postaz bere iritzia eman zezan. Batzordeko kide batek ere ez zuen indusketa bisitatu eta bakarrik txostenetan irakurritakoetatik atera zituzten ondorioak. Kontuan hartu beharra dago Batzordea indusketatik 8 km.tara dagoen Gasteiz hirian batzartzen zela.

Batzordekideek ez zituzten Iruña Veleian urte horietan egondako arkeologoak elkarrizketatu, lana nola egin zuten behar bezala aztertzeko. Bestetik, kanporatua izan den Eliseo Gilek eskatu zituen analitikak eta kata kontrolatuak ez ziren egin nahi izan, guztiz harrigarria eta azientifikoa dena.

Aldundiaren Batzordean aurkeztu ziren txosten batzuk ostraken egiazkotasunaren aldekoak ziren, hau da, ez zen adostasun osorik egon ostrakak faltsuak zirela esateko. Momentu

horretan Aldundiak gaian sakondu beharrean eta materiala publiko egin beharrean iritzi gehiago eta eztabaida sakonago ahalbideratzeko, gaia itxi, aurreko arkeologoak kanporatu eta eztabaida zientifikoa amaitutzat eman zuen.

Kuriositate gisa, Aldundiaren Batzordeko kide batzuek (faltsutasunaren alde zeudenak) ostrakak faltsuak zirela hedabideen aurrean esan zutenean (2008ko azaroaren 19n) bi gai aipatu zituzten nagusiki: ostrakak faltsuak zirela kola modernoaren aztarnak zituztelako eta "Descartes" hitza agertzen zelako. Bi aipamen hauek Batzorde honen maila zientifikoa ezin hobeto erakutsi zuten, apurtuta agertzen diren zeramika zatiak kolaz pegatzen direla ez jakitea eta behean ikusten den testuan "Descartes" agertzen dela esatea (ez zuten momentu horretan publiko egin argazki hau noski) komunitate zientifikoa eta herritarrak ezjakintzat hartzea izan zelako:

2008ko azaroaren 19ko agerpen honen ostean, eztabaida publikoa izugarri piztu zen, emandako arrazoiak (kola eta Descartesena besteak beste) ez zirelako nahikotzat ematen eta bi gauza eskatzen hasi ziren: txostenak eta idazkunen argazkiak publiko egitea.

Ia bi hilabete pasatu ondoren, 2009ko urtarrilaren 17an Aldundiaren webgunean publiko jarri ziren txosten guztiak eta idazkunen argazki gehienak, horien barruan aurreko orrialdean jarritakoa. Egun horretan Batzordearen txosten guztiak, bat izan ezik, azaroaren 19ko data baina beranduagoko data zutela ikusi genuen. Hau da, Eliseo Gil eta bere Lurmen enpresa kanporatua izateko emandako argudioak, kanporatutako egunaren osteko txostenetan zeuden!

Txosten eta argazkien argitaratzeari esker eztabaida zientifikoa hasi ahal izan zen. Ez egoera normalean, egiazkotasunaren alde egingo luke edonork bere izen eta kasu batzuetan lanpostua arriskuan jar zezakeelako baina, aukera bazegoen eztabaidatzeko, lehen ez zegoena. Urte betean 16 txosten metatu dira, ostrakak egiazkoak izan daitezkeela diotena, eta inplikatutako arlo guztietatik eginda daude: hizkuntzalaritza, arkeologia, epigrafia, historia, egiptologia eta geologia. Batzuk hasieratik daude, Aldundiko Batzordeko kide batzuek egindakoak. Txosten horietan Batzordeak faltsutzat hartzeko argudioei arrazonamendu eta beste argudioekin erantzuten zaie, hau da, edozein eztabaida zientifikotan egiten dena.

Txosten hauek egitean, egileek haien profesionaltasun eta karrera arriskutan jarri dute baina, beste adituek ez bezala, ezin izan dute ezjakinarena egin kulturaren eta euskararen kontrako eraso bortitz honen aurrean. 16 txosten hauek 1.400 orrialde osatzen dute eta doan egin dituzte (Aldundiko Batzordearen txostenak 400 orrialde eta diru asko kostatu dute). Txosten guztiak garrantzitsuak badira ere, Martin Elexpuru eta Hector Iglesias hizkuntzalarienak nabarmendu behar dira. Puntuz puntu Lakarra eta Gorrotxategik esandako guztia oker egon daitekeela esaten dute, hainbat adibide, informazio eta iturrien bidez: Miscart (ez Descartes), Denos (ez Denok)… Hectorrek dioen bezala, mundu osoan izen keltak ezagutzen dituzten

adituak 10 baino ez badira, nola da posible faltsugileek horrelako izenak daudela jakitea eta Batzordeko adituek ez?

Beste txosten garrantzitsu bi Koenraad Van den Driessche-na eta Joaquim Baxarias-ena dira. Lehenengoak argi eta garbi azaldu du faltsutzat emandako ostraka asko datatu daitezkeela, besteak beste kaltzita arrastoak eta sedimenduak dituztelako. Adreiluan egindako ostrakak ere datatu daitezke, egosketa noiz egin zen jakiteko aukerak daudelako, edo ke aztarna dituzten ostrakak. Hezurretan egindako batzuk ere berriak ezin direla esan frogatzeko moduak ere badaude. Datazio hauek merkeak dira eta modu zientifiko batez idazkunak zaharrak edo egin berriak direla egiaztatuko lukete. Bigarren aditua, Joaquim Baxarias paleopatologoak hezurretan egindako idazkunak aztertu ondoren, egin berriak izatea ia ezinezkoa dela frogatzen du.

Denbora luze honetan, faltsutasunaren aldeko Aldundiko Batzordekoek kontrargudio hauei ez diete erantzunik eman, eta hori ez da zientifikoki egokia. Izan ere, edozein eztabaida zientifikoa argudioei beste argudioekin erantzun behar zaie. Gainera, uko egin diote publikoki eztabaida hori egiteari. Bartzelonako Euskal Etxeak antolatu zuen hitzaldian, faltsutasunaren aldeko Gorrotxategik baldintza hori jarri zuen: Elexpuru hizkuntzalaria (egiazkotasunaren aldeko 15 txosten horietako egile bat) ez gonbidatzea berarekin eztabaidatzera, nahiz eta onartu zuen Koen geologoa egotea. Ez zuen zentzu handirik erabat desberdinak diren arloak mahai berean eztabaidatzea, baina halaxe egin zen. Donostiako Irakasle Eskolak antolatu zuen hitzaldian gauza bera gertatu zen eta bi hitzaldi egin behar izan ziren Lakarra eta Gorrotxategik Elexpuru eta Iglesiarekin aurrez aurre eztabaidatzeari uko egin ziotelako.

Epaileek, orain arte, 16 txosten horiek ondotxo irakurrita, argi dute ez zeukala zentzurik Eliseo Gilek iruzurra egitea, finantzazioa urte askotarako ziurtatuta izanik. Ez dute gainera inolako faltsutasunaren froga argirik. Eta ETSren eta Eusko Trenen kereilak bertan behera utzi dituzte.

Elena Lopez de la Callek, gai hau modu ezin desegokian kudeatu duen kultura diputatuak behin eta berriz esan du eztabaida zientifikoa amaitu dela eta datazioak edo kata berriak egitea alferrikakoak direla. Edozein herri zibilizatutan horrelako adierazpen desegokiengatik berehala kargugabetuko zuten baina hemen erabat babestu dute. Orain EAJko ordezkaria den Malentxo Arruabarrenak ildo beretik doa.

Hondeamakinak apurtutako harlauzak, bertaraino sakondu zuelako.

Hondeamakinak agerian utzitako harlauzen gaineko guztia isurtegira bota zuten.

Betiko galdu dira gainean egon litekeena: piezak, ostrakak, tresnak...
euren estratoak, kronologia, DENA

2. Suntsiketaren hasiera Epaiketan datazioen bidea hasten denean

Zoritxarrez, Eliseok botatako datazioen eskaera eta denok eskatzen genuena ez da inoiz egin... orain arte. Bitxia bada ere, gai honetaz arduratzen den epaileak Aldundiko Batzordeko kideek baino gehiago omen daki. Izan ere, ostrakak datatu daitezkeela konturatu da eta,

horretarako, Guardia Zibilari agindu dio azterketa batzuk egitea. Harrigarria da azterketa horiek burutzeko, hondakin arkeologikoak datatzeko espezializatuta dauden nazioarteko laborategi prestigiotsuei laguntza eskatu ez izana: Groningen edo Liejako CEA.

Ulertezina litzateke Guardia Zibilak bakarrik analitikak egitea eta ez arkeometrian adituak diren laborategiek. Berriro akats larria izango litzateke, hasieratik egin behar izan zena orain ere ez egitea: mundu mailan gehien dakiten laborategiei laguntza eskatzea.

Gure batzordeko kideak Lorena Lopez de Lacallerekin elkarrizketatu ziren bigarren bileran eta datazioak egin zitezkeela jakinda (Koenraad Van den Driessche geologoari esker), hori eskatzean hauxe erantzun zigun: “Aldundiak ez du diru gehiagorik gastatuko”. Zur eta lur atera ginen handik. Hasieran ezin zirela egin esan, eta gero ez dutela dirurik gastatuko horietan. Nola liteke hain arduragabe izatea!

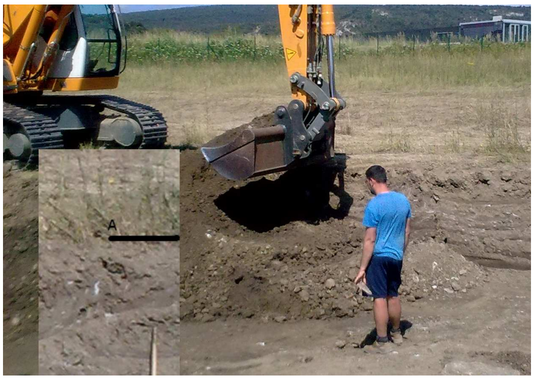

Plan Zuzendarian hondeamakina 50 cm gehienez arituko zela esan bazuten, hemen argi ikusten da gezurra dela. Harlauzetaraino sakondu zuen!

Baina epaileak datazioak egitea agintzen duenean, denbora ez galtzearren, Aldundiak probak suntsitzen hasi da, modu ikaragarri batez. Hondeamakina bat erabili dute horretarako, metro eta erdiko sakoneraino sartuz eta dena isurtegira eramanez. Plan Zuzendarian 50 cm baino gehiago ez zutela hondeamakinarekin sakonduko esan zuten, baina gezurra! Leku batzuetan etxeen zoruraino sartu dute pala mekanikoa. Horren ondorioz, harlauza asko agerian utzi eta beste batzuk apurtu dituzte. Zoruaren gainean egon zitezkeen tresna, zeramika zatiak, ostrakak agian... dena suntsitu dute. Orain zer egin behar dute, harlauzen azpian gauzak bilatu?

Lan hau ez dute edonon egin. Hondeamakina sartu duten eremu honetan, euskarazko bi ostraka eta abezedario bat aurkitu ziren. Gainera, airetik egindako argazki batean (Eliseoren txosten batean ageri dena) argi ikusten zen etxeen egituren arrastoa. Izan ere, airetiko argazki horri esker egitura horiek lurretik oso hurbil zeudela ikus zitekeen. Beraz, kontu handiz arakatu beharreko eremua zen, hobe 30 cm-tik behera eskuz eta ez 50 cm-tik. Are gehiago, Eliseoren taldekoek finka hori espropiatzea eskatu zuten, hortxe, nekazaritza lanak egitean sarritan agertzen zirelako hondakin arkeologikoak, lurra lantzean!!! Lehen egin ziren bi katen inguruan hastea zen logikoena, antzeko ostrakarik agertzen zen ala ez ikusteko. Ganora duen arkeologo batek horixe egingo luke.

Ez zen kasualitatea ere hau uda garaian egin izana, hondamendi honen kontra egiteko jende jende gutxiago dagoenean. Ondo kalkulatuta. Hauxe, batek esan duen moduan, “Lehengo proba da, ea jendeak zer esaten duen. Kontra jartzen ez bagara, gauza bera egingo dute eremu guztian. Haientzat Iruña Veleia harri multzo bat baino ez da izan behar”.

Eliseo Gilen txosten batean sektore honetako airetiko argazki hau dago.

Etxeetako egiturak lurretik oso hurbil zeudela argi ikusten da eta kontu handiz ibili behar zen hemen, ez egin duten moduan, ezta 50 zentrimetroraino ere ez.

Epailearen zain egon gabe, ezin onartuzkoa da 1.700 urtetako historia aste betean suntsitu izana.

3. Eskaera

Iruña Veleia euskararen historiarako ezinbesteko mugarri bihurtu da dagoeneko, eta suntsitzen hasi dira, gure uste apalean, euskal filologian irakasten diren eduki gutxi batzuen kontra egon litezkeen zenbait idazkun aurkitu delako. Eta horregatik egiaren gainetik jarri dira, baita zientziaren gainetik ere.

Guzti honengatik, Euskaltzaindiari honako eskaera egiten dio Euskararen Jatorriaren Elkarteak: Arabako Foru Aldundiari eska diezaiola gai hau bide zientifikoetatik eramateko, hau da, mundu mailan prestigio gehien duten arkeometria laborategietara ostraka batzuk eramanez (Belgikako Groningen-era edo Liejako Europako Arkeometria Zentrora, adibidez), idazkunak data ditzaten, eta, eztabaida zientifikoa modu ireki, zabal eta muga gabe bultza dezala.

Euskarak, gai honetan, Euskaltzaindiaren laguntza osoa behar duelakoan, atsegin handiz agurtzen zaituztegu.

Patxi Alaña
Euskararen Jatorriaren Elkarteko idazkaria
(2011/02/28)